

80 de ani de la stabilirea relațiilor diplomatice dintre România și URSS. Retrospectivă istorică

Echipa Centrului de Studii Ruse și Sovietice “Florin Constantiniu” din cadrul Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului (INST) a organizat, la 18 iunie 2014, manifestarea științifică dedicată aniversării a 80 de ani de la stabilirea relațiilor diplomatice româno-sovietice. Evenimentul a fost onorat de prezența oficialilor Ambasadei Federației Ruse la București: Dmitri V. Korșunov, secretar II, și Veaceslav I. Samoșkin¹, cunoscut jurnalist rus din București, poet, membru al Uniunii Scriitorilor din Moscova, eseist și traducător din limba română în limba rusă.² Au fost prezenți istoricii Ioan Scurtu, George Potra, Alexandru Oșca, Ion Constantin, precum și un public numeros. Prelegerile au fost susținute de către Alexandru-Murad Mironov și Radu Ștefan Vergatti, iar dezbaterile au fost moderate de amfitrionii Radu Ciucera și Vasile Buga.

Cea dintâi problemă adusă în atenția participanților a vizat justificarea titlului conferinței: de ce “stabilirea” și nu “reluarea” relațiilor diplomatice? Alexandru-Murad Mironov a pledat în favoarea conceptului de “stabilire” a relațiilor – “mai potrivit din punct de vedere juridic” – în detrimentul ideii de “reluare”, acreditate în epocă și înrădăcinate și astăzi în istoriografia românească. Cercetătorul a făcut retrospectiva etapelor premergătoare stabilirii raporturilor politice între URSS și principalele state europene la mijlocul anilor ‘20, amintind că în timpul războiului civil din Rusia (1917-1922/1923) coaliția antisovietică a Antantei a recunoscut guvernele unor generali “albi”, iar ulterior, pe măsura consolidării puterii sovietice, relațiile au continuat prin activitatea unor reprezentanțe comerciale occidentale pe teritoriul sovietic. În primii ani postbelici, statornicirea legăturilor diplomatice cu Uniunea Sovietică presupunea recunoașterea regimului politic instalat prin revoluția bolșevică din 1917 și, suplimentar, implicita absența disputelor majore ori a revendicărilor teritoriale între părți. Statul sovietic a luat naștere la 23 iulie 1923, atunci când Sovietul Comisarilor Poporului (SOVNARKOM) a înaintat reprezentanțelor diplomatice și consulare străine la Moscova *Note* prin care le informa că guvernele Republicii Sovietice Federative Socialiste Ruse, al Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene, al Republicii Sovietice Socialiste Beloruse și al Republicii Sovietice Federative Socialiste Transcaucaziene au transferat asupra Guvernului URSS toate prerogativele de politică externă ale republicilor, precum și încheierea și îndeplinirea tratatelor și acordurilor internaționale. Noul subiect al dreptului internațional a fost legitimat în aceeași zi de Afganistan, Germania, Iran, Mongolia, Polonia, Turcia și Finlanda – țări care fie nu aveau dispute teritoriale majore cu URSS, fie aceste diferende fuseseră

¹ Corespondent la București al Agenției de Presă Ruse “Novosti”, apoi al publicațiilor “Izvestija”, “Nezavisimaja Gazeta”, “Moskovskie Novosti”, „Vremya novostej”, astăzi redactor al Agenției Române de Presă “Inforusia”: fost membru al Asociației de poezie SMOG (“Samoe Molodoe Obșcestvo Geniev”), poeziile sale s-au publicat în revista basarabeană “Codrii”, în săptămânalul “Literaturnaja Rossija”, în “România Literară” ș.a., iar la Chișinău, în anul 2003, i-a fost editată traducerea în limba rusă a romanului lui Liviu Rebreanu, “Ciuleandra”.

² V. I. Samoșkin, *В сторону (от) СМОГА. Стихи. Переводы из румынской поэзии* (Pe lângă SMOG. Poezii. Traduceri din poezia românească), Moscova, 2008.

soluționate în mod pașnic sau mai puțin pașnic, dacă avem în vedere numai ciocnirile armate de la granița sovieto-finlandeză ori războiul sovieto-polonez din 1918-1921. În anul următor, 1924, Uniunea Sovietică a fost recunoscută formal, rând pe rând, de către Marea Britanie, Italia, Norvegia, Austria, Grecia, (prima dintre statele balcanice) Suedia, Danemarca, Albania, China, Mexic. Franța; ultimele mari puteri, Japonia și SUA, au stabilit relații diplomatice și consulare cu URSS la 20 ianuarie 1925 și, respectiv, la 16 noiembrie 1933.

“Cazul românesc” se prezintă de departe drept cel mai complex din întregul istoric al stabilirii relațiilor diplomatice între Uniunea Sovietică și vecini. Demersul științific al lui Alexandru-Murad Mironov a plecat de la premisa că în ianuarie 1918 raporturile sovieto-române au fost “întrerupte ca urmare a agresiunii românești în Basarabia”, după care între cele două țări s-a instaurat “o stare de război definită ca atare de mecanismele juridice.” Referentul se distanțează astfel de ideea oficială românească, potrivit căreia “între România și URSS nu ar fi existat niciun conflict politico-militar major”, că arestarea personalului Ambasadei României la Petrograd și Consulatului român la Odessa (la 31 decembrie 1917/13 ianuarie 1918) ar fi fost doar “un incident diplomatic” și că, șaisprezece ani mai târziu, “relațiile au fost reluate”, iar opiniile sale științifice sunt în acord cu informațiile din documentele sovietice.³

Ruptura diplomatică sovieto-română era aproape un fapt anunțat încă din toamna anului 1917, când mișcarea politică națională din Basarabia a dobândit un ascendent real asupra forțelor conservatoare pro-ruse prin crearea “Sfatului Țării”. Politica și propaganda oficială românească au atribuit Sfatului Țării un caracter reprezentativ și democratic profund. În realitate, organul suprem de conducere al Basarabiei a fost un organism revoluționar care și-a însușit atribuțiile în baza “dreptului revoluției” și al popoarelor la autodeterminare, drept proclamat de revoluția bolșevică.⁴ Nefiind ales prin votul întregii populații, ci în cadrul adunărilor delegaților organizațiilor sociale și naționale din octombrie – noiembrie 1917, Sfatul Țării nu a avut trăsături democratice de necontestat, iar organizatorii i-au rezervat prin cele șapte puncte ale *Proiectului organizării Ocârmuirii Basarabiei* (adoptat de Sfatul Țării la 28 noiembrie/10 decembrie 1917) un statut temporar, conceput a dura “până la convocarea Adunării Constituante a Basarabiei.”⁵ Prin *Declarația* din 2/14 decembrie 1917, Sfatul Țării a proclamat autonomia Basarabiei “ca membru cu drepturi depline în cuprinsul Republicii Democratice Federative Rusești”, preconizând “convocarea în cel mai scurt timp a Adunării Constituante a Republicii Democratice Moldovenești prin vot universal, egal, direct și secret, pe baza sistemului proporțional.”⁶ Imediat după adoptarea autonomiei Republicii Democratice Moldovenești, poziția Sfatului Țării pe scena politică basarabeană s-a înrăutățit. În perioada 28 decembrie 1917/10 ianuarie 1918 – 13-14 ianuarie 1918, puterea politică și militară din Basarabia a fost preluată de FRONTOTDEL (“Secția de front”) a RUMCEROD – organ militar-revoluționar

³ Vezi *Документы внешней политики СССР* (Documente ale politicii externe a URSS), Moscova, 1968, vol. 14 (1 ianuarie - 31 decembrie 1931).

⁴ Vezi *Декларация прав народов России. 2/15 ноября 1917 г.* (*Declarația drepturilor popoarelor Rusiei*), în *Декреты Советской Власти* (Decretele Puterii Sovietice), Moscova, 1957, pp. 40-41.

⁵ “Cuvânt Moldovenesc”. nr. 109 (3/15 decembrie 1917).

⁶ SANIC, fond *Președinția Consiliului de Miniștri*, ds. 13/f.a., f. 12.

bolșevic cu sediul la Iași, mutat la Chișinău la sfârșitul anului 1917 – iar Sfatul Țării s-a scindat între deputații Blocului Moldovenesc și cei ai Frației Țărănești, împreună cu Grupul partidelor socialiste.

La 31 decembrie 1917/13 ianuarie 1918, președintele Sovietului Comisarilor Poporului (SOVNARKOM), V. I. Lenin, a înaintat Guvernului României o *Notă* de protest în legătură cu atitudinea autorităților române față de trupele ruse dislocate pe frontul din Moldova, bolșevizate în contextul celui dintâi război mondial.⁷ Concret, executivului român i se imputa “nu numai că nu ține seama de noul principiu al eligibilității cadrelor militare ale armatei ruse, refuzând să trateze cu conducătorii și reprezentanții aleși ai soldaților”, dar și că “autoritățile române pun stăpânire pe rezervele de furaj ale unităților militare ruse, taie liniile de aprovizionare ale armatei, împiedică prin forța armelor mișcările de trupe, efectuează rețineri și arestări în rândul ofițerilor și al comitetelor revoluționare ale militarilor”, apoi că acestea ar fi „încercuit, dezarmat și evacuat în spatele frontului Regimentul 194 «Troïțko-Serghievski» din cadrul Diviziei 49.”⁸ Caracterul ultimativ al notei sovietice este evident în ultimul fragment de text:

Sovietul Comisarilor Poporului cere Guvernului Român eliberarea reținuților, pedepsirea celor vinovați pentru arestările și acțiunile ilegale și infame ale autorităților române și garanții că acte similare nu se vor repeta. Neprimirea unui răspuns la această solicitare a noastră în termen de 24 de ore va fi interpretată de noi drept o nouă ruptură și, în acest caz, vom lua măsuri militare, mergând până la cele mai hotărâte.

SOVNARKOMUL nu a mai așteptat răspunsul guvernului român, arestând după doar câteva ore întreaga misiune românească în frunte cu ambasadorul C. Diamandy, și numai intervenția dinamică a întregului Corp Diplomatic de la Moscova (la 1/14 ianuarie 1918) – care i-a înmănat lui V. I. Lenin *Memorandumul* său de protest – a determinat eliberarea diplomaților.⁹ La 13/26 ianuarie 1918, în ziua în care trupele române ale generalului Ernest Broșteanu au ocupat Chișinăul, Sovietul Comisarilor Poporului a adoptat *Hotărârea privind încetarea relațiilor diplomatice cu România*.¹⁰ Misiunea diplomatică română și reprezentanții autorităților române “se expulzează pe cea mai scurtă cale dincolo de frontieră”, comandantul suprem al Frontului Român, generalul D. G. Șcerbacev, este ridicat la rangul de “dușman al poporului”, iar tezaurul de aur al României – declarat “intangibil pentru oligarhia română”: “puterea sovietică își asumă răspunderea pentru păstrarea acestui tezaur, pe care îl va preda în mâinile poporului român.”¹¹

Vreme de un deceniu de la recunoașterea internațională a unirii Basarabiei cu România, politica externă românească a făcut eforturi pentru a obține această legitimitate și din partea guvernului sovietic, însă tatonările diplomatice directe de la

⁷ *Документы внешней политики СССР* (Documente ale politicii externe a URSS), p. 79.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, pp. 82-84.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 89-90.

¹¹ *Ibidem*.

Copenhaga (1920), Varșovia (1921) și Genova (1922), apoi tratativele bilaterale din cadrul Conferinței româno-sovietice de la Viena (1924) au confirmat că părțile negociatoare se situează pe poziții ireconciliabile. În perioada blocajului de comunicare româno-sovietic (1924-1929), Moscova a contestat vehement legitimitatea Sfatului Țării, caracterul său de “organ ales prin voința liber exprimată a întregii populații basarabene”, autoritatea de a hotărî soarta politică a fostei gubernii țariste și, implicit, valoarea politico-juridică a votului de la 27 martie/9 aprilie 1918). În plus, diplomația sovietică a îmbrățișat ideea lansată în perioada Conferinței de Pace de la Paris de emigranții ruși din jurul lui S. D. Sazonov (fost ministru de Externe al Rusiei în 1910-1916, apoi ambasador al Guvernului Provizoriu la Londra), alături de reprezentanții nobilimii basarabene în frunte cu fostul *Mareșal* al acesteia, A. N. Krupenski. Aceștia cereau desfășurarea unui plebiscit “în principal în cele patru județe cu populație predominant moldovenească, astfel încât problema unirii Basarabiei cu România să fie rezolvată de cea mai interesată parte a populației acesteia.”¹² Intransigența poziției sovietice a sporit pe măsura consolidării statutului internațional al URSS și a puterii sale militare, iar varianta plebiscitului în Basarabia a devenit un laitmotiv în calea normalizării raporturilor sovieto-române în următorii zece ani de la eșecul de la Viena din 1924.

Nu în ultimul rând, Kremlinul a avut de reproșat Bucureștilor că nu și-ar fi îndeplinit obligațiile asumate prin *Protocolul privind lichidarea conflictului româno-sovietic*, semnat de Alexandru Averescu și Cristian Rakovski la 5-9 martie 1918¹³, protocol care prevedea la punctul 1 evacuarea trupelor române din Basarabia în termen de două luni, mai puțin a zece mii de oameni pentru paza depozitelor și a căilor ferate. Toate guvernele României au contestat invariabil însemnătatea *Acordului “Averescu-Rakovski”*, pretinzând că ar fi fost încheiat într-un moment dificil pentru țară sau că ar fi reprezentat un simplu acord militar (ori tehnic!), contradictoriu în prevederile lui, fără putere juridică etc.

La mijlocul anilor ‘20, Comisariatul Poporului al Afacerilor Externe ținea spre îmbunătățirea imaginii externe a statului sovietic. Prin *Pactul “Briand-Kellogg”* din 1928 (numit și “Pactul de la Paris”), puterile europene se angajau să nu recurgă la război pentru rezolvarea diferendelor de orice fel dintre ele, ci să adopte mijloace exclusiv pașnice, eliminând definitiv conflictul armat din viața internațională. Pactul de la Paris a definit în termeni generali concepția de *neagresiune* ca principiu al dreptului internațional. Din dorința de a convinge comunitatea internațională de intențiile sale prietenești, Stalin a propus vecinilor, între care și României, să semneze un document în aplicarea *Pactului “Briand-Kellogg”*, rămas în istorie sub denumirea *Protocolul de la Moscova* (1929). În anul 1932, ministru al Afacerilor Străine al

¹² V. Zh. Tsvetkov, *Русское Политическое Совецание в Париже – международное представительство Белого движения. Основные черты внешнеполитического курса. Определение международного статуса белых режимов в 1918-1919 гг.* (Conferința Politică Rusă din Paris – reprezentanța internațională a Mișcării “albe”. Principalele trăsături ale politicii externe. Stabilirea statutului internațional al regimurilor “albe” în anii 1918-1919), <http://www.dk1868.ru/statii/Tsvetkov10.htm>.

¹³ Christian Rakovsky, *The Foreign Policy of Soviet Russia* (extracts), July, 1926, <http://www.marxists.org/archive/rakovsky/1926/07/forpolicy.htm>.

României a fost numit Nicolae Titulescu, politician investit deja cu un larg prestigiu internațional în calitate de fost președinte al Adunării Generale a Ligii Națiunilor (1930, 1931). Prieten declarat al Uniunii Sovietice, în 3-4 iulie 1933 N. Titulescu l-a convins pe omologul său sovietic, Maxim Litvinov, să-și pună semnătura pe *Convenția de la Londra* pentru definirea agresiunii, iar un an mai târziu a avut o contribuție esențială la admiterea URSS în Liga Națiunilor, produsă la 15 septembrie 1933.

După intrarea Uniunii Sovietice în Liga Națiunilor, următorul obiectiv al politicii sale externe era normalizarea relațiilor diplomatice cu țările "Micii Înțelegeri", Cehoslovacia și România – acțiune care ar fi consolidat poziția sovietică în Europa Centrală.¹⁴ Spre deosebire de Cehoslovacia, stat care nu avea cu URSS nici frontieră comună, nici alte probleme litigioase, România era obligată să țină seama de vecinătatea anevoioasă cu Uniunea Sovietică, fiind despărțită de aceasta numai prin linia îngustă a Nistrului, pe care URSS refuzase să o recunoască drept frontieră între RSS Ucraineană și Basarabia. Conflictul mocnit dintre cele două țări pe tema apartenenței Basarabiei era însoțit de diferențele nereglementate privind arhivele și "aurul românesc", repatrierile ori pretențiile patrimoniale rezultate în urma unirii Basarabiei cu Regatul României. Mai mult, *Tratatul de asistență mutuală și Convenția militară româno-polonă* din 1921 plasau România pe un loc fruntaș în lista "inamicilor prezumtivi din imediata proximitate" ai Moscovei.

Alexandru-Murad Mironov a identificat opt chestiuni rămase "în suspensie" după stabilirea relațiilor româno-sovietice, efectuată printr-un schimb reciproc de *Note* între N. Titulescu și M. Litvinov la 9 iunie 1934.¹⁵ "Titulescu a încercat să rezolve punct cu punct cele opt probleme, însă nu a reușit" – a sintetizat autorul. Exceptând capitolele "repatrieri" și "subversiune", unde competiția româno-sovietică a înregistrat o oarecare paritate, România a pierdut în fața URSS la celelalte șase rubrici. În 1934 au fost instituite relațiile diplomatice, dar subiectul sensibil al recunoașterii unirii Basarabiei cu România de către Uniunea Sovietică a fost scos de pe agenda negocierilor de mai târziu. Discuțiile Titulescu-Litvinov despre o așa-zisă "recunoaștere indirectă a unirii Basarabiei" au avut un caracter informal. Un "gentlemen's agreement"¹⁶ – înțelegere strict verbală privind angajamentul celor doi politicieni de a nu ridica sub nicio formă, în comportamentul și manifestările lor publice, chestiunea diferendului teritorial dintre țările lor, nu a implicat o "recunoaștere *de facto* a suveranității României asupra Basarabiei"; dimpotrivă, Titulescu este cel ce admite indirect că între România și URSS *există*, de fapt, un diferend teritorial

¹⁴ O.N. Ken, *M.C. Островский и советско-румынские отношения (1934-1938)* (M.S. Ostrovski și relațiile sovieto-române (1934-1938)), în *Россия в XX веке: Сб. статей к 70-летию со дня рождения чл.-корр. РАН проф. В.А. Шишкина* (Rusia în secolul XX: Culegere de studii la aniversarea a 70 de ani de la nașterea membrului corespondent al Academiei Ruse de Științe, prof. V.A. Șişkin), Sankt-Petersburg, Nestor-Istoria, 2005, p. 1.

¹⁵ Vezi Anexa.

¹⁶ M. D. Ereşcenko, *Румыния между Германией и Советским Союзом: политика без иллюзий* (România între Germania și Uniunea Sovietică: politica fără iluzii), în V.K. Volkov / L. Ia. Ghibianski (reds), *Восточная Европа между Гитлером и Сталиным. 1939-1941 гг.* (Europa Răsăriteană între Hitler și Stalin. 1939-1940), Moscova, Indrik, 1999, pp. 335-336, <http://www.kouzdra.org/page/texts/hitl-stal/7.html>.

nerezolvat. De asemenea, la frontiera de pe Nistru a României au fost consemnate în întreaga perioadă interbelică incidente continue provocate de agenții Moscovei sau chiar de unitățile regulate ale Armatei Roșii. La fel, situația tezaurului românesc a rămas incertă, astfel că, începând din anul 1929, nici măcar nu a mai constituit subiect de negocieri între România și URSS. Cât despre problema “despăgubirilor” pe care România le-ar fi datorat Uniunii Sovietice pentru anexarea Basarabiei în 1918, Alexandru-Murad Mironov a remarcat că “problema e de actualitate...”, exemplificând cu o declarație din anul 2006 a penultimului ambasador al Rusiei la București, Aleksandr Anatolievici Ciurilin, în opinia căruia “România încă are de plătit Federației Ruse...”.

În cea de-a doua parte a conferinței, istoricul Radu Ștefan Vergatti a reconstituit parcursul esențial al rupturii diplomatice româno-sovietice din 1917-1918. După părerea sa, România a intrat în război în august 1916 pentru a recupera Transilvania de la Austro-Ungaria. Cât privește Basarabia, autorul crede că “suportul legal al înfăptuirii unirii Basarabiei cu România” a fost furnizat de *Declarațiile Sfatului Țării* pentru proclamarea autonomiei (decembrie 1917) și a independenței Republicii Democratice Moldovenești (ianuarie 1918).

Nu împărtășim însă ideea despre “caracterul democratic și plebiscitar” al unirii. Scrutinurile electorale din România Mare, desfășurate prin vot universal, egal, direct, secret și *obligatoriu*, nu prezumă nicidecum aprobarea populației basarabene pentru actul unirii. Alegerile parlamentare au consfințit mai degrabă o acceptare a *situației de fapt*: apartenența Basarabiei la România ca fapt împlinit. *Plebiscitul* însă sau *referendumul* sunt forme de consultare prealabilă și directă a poporului, care urmează să se pronunțe prin “da” sau “nu” în situații extraordinare ce țin de adoptarea legilor și hotărârilor de importanță majoră; prin metoda plebiscitului se hotărăște dacă o comunitate geopolitică consimte alipirea la un alt stat. Trăsătura “democratică” a votului din 27 martie 1918 este discutabilă, rezultând din înseși acțiunile artizanilor unirii. Prin *Declarația de independență* a Republicii Moldovenești, votată de Sfatul Țării la 22 ianuarie/4 februarie 1918, competența deciderii viitorului politic al provinciei revenea Adunării Constituante a Republicii Moldovenești, ori, cu câteva zile înainte de vot, Sfatul Țării a preluat asupra sa acest drept. De asemenea, nu a existat un consens general al elitei politice a Sfatului Țării în ceea ce privește intrarea Armatei Române în Basarabiei în primele zile ale lui 1918; în acest mod, atât independența, cât și unirea Republicii Moldovenești cu România au fost votate în condițiile prezenței militare românești între Prut și Nistru. În sfârșit, autorului i-a scăpat un detaliu important, și anume că relațiile diplomatice sovieto-române au fost rupte nu “după votul de unire al Sfatului Țării de la 27 martie 1918”, ci cu câteva luni mai devreme, drept contrareacție la intrarea unităților Armatei Române pe teritoriul Republicii Democratice Moldovenești, autonome la acea dată în cadrul RSFSR.

În schimb, credem că mult mai interesantă și, în orice caz, necunoscută publicului românesc este problema “ratificării” unirii Basarabiei cu România de către Japonia. Radu Vergatti a argumentat că unirea Basarabiei a avut doar un caracter *de facto* și nu *de jure* din cauză că Japonia nu a ratificat niciodată *Protocolul de la Paris* din 28 octombrie 1920, al cărui semnatar a fost. Vădind cunoașterea surselor occidentale și, în proporție diminuată, rusești, referentul a evocat în detaliu obiectivele

politicii externe sovietice relativ la relațiile URSS cu Japonia din perioada interbelică, în special negocierile purtate în 1923-1924 de însărcinatul cu afaceri al URSS în China, Lev M. Karahan. Uniunea Sovietică și Japonia au stabilit raporturi politice la 20 ianuarie 1925: Japonia și-a retras trupele din nordul insulei Sakhalin și a semnat "Convenția de la Pekin privind principiile care stau la baza relațiilor reciproce". Contrar supralicitării lui R. Vergatti, documentul nu a fost un "tratat secret, determinant pentru nerecunoașterea internațională a Unirii Basarabiei cu România", ci unul cât se poate de public, în preambulul căruia ambele puteri se angajau să nu încheie cu țări terțe tratate sau acorduri care ar periclita suveranitatea și securitatea celeilalte părți. Autorul susține că în acest mod "URSS a cumpărat poziția Japoniei...", asigurându-se că Japonia nu va ratifica Tratatul Basarabiei și "câștigând timp până la Pactul Molotov-Ribbentrop". Ulterior, legăturile sovieto-nipone s-au consolidat prin încheierea acordurilor comerciale și economice, soldate pentru Japonia cu largi înlesniri în area pescuitului în apele teritoriale ale URSS din Extremul Orient, exploatarea cărbunelui și petrolului, exporturile în Uniunea Sovietică ș.a.¹⁷

Dezbaterile de la finalul manifestării au fost generate de întrebările publicului, focusate pe semnificația și efectele imediate ori de perspectivă ale stabilirii relațiilor diplomatice româno-sovietice în 1934. Au fost rostite puncte de vedere despre reacțiile opiniei publice românești, reflectate în presă, precum și despre atitudinea clasei politice față de noua dimensiune a raporturilor dintre România și marele vecin de la Răsărit. Referenții și participanții la discuții au susținut aproape axiomatic că stabilirea relațiilor diplomatice româno-sovietice a fost rezultatul politicii personale a lui Nicolae Titulescu: "o expresie a politicii externe a PNL, în condițiile în care în Guvern erau mulți nepricepuți în ale diplomației, iar Regele era schimbător..." (Alexandru-Murad Mironov), că societatea românească a epocii a privit cu viu interes evenimentul, deși au existat și sceptici, printre care Nicolae Iorga și Gheorghe Brătianu (ultimul provenit din rândurile PNL), că ziarele centrale au tratat subiectul într-un mod "mai degrabă politico decât entuziast...", iar "marea presă a fost reținută..." (Alexandru-Murad Mironov).

În încheierea conferinței, vorbitorii au admis la unison că oficializarea relațiilor normale între URSS și România în anul 1934 "a asigurat câțiva ani buni de pace". Au fost precizate și aspectele pozitive ale instaurării raporturilor diplomatice, cum ar fi repatrierea în țară a osemintelor domnitorului Moldovei și omului de stat rus Dimitrie Cantemir și înapoierea unei părți a tezaurului României (Alexandru-Murad Mironov, Veaceslav Samoșkin, Ion Constantin. George Potra).

ANEXĂ

	România	URSS
Basarabia	X	X
Tezaurul B.N.R.	1	2
Despăgubirile	X	X

¹⁷ Vezi pe larg V.E. Molodiakov; *Россия и Япония в поисках согласия (1905-1945). Геополитика. Дипломатия. Люди и идеи* (Rusia și Japonia în căutarea concordiei (1905-1945). Geopolitică. Diplomație. Oameni și idei), Moscova, 2012.

Repatrierile	X	X
Subversiunea	1	2
Inițiativa tratativilor	1	2
Nistrul	1	2
Relațiile diplomatice	1	2
TOTAL	5: 1; 3: X = 5	5: 2; 3: X = 10

Octavian Dascăl

Conferința Națională *Comunismul Românesc* (a patra ediție)

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS) și Institutul de Istorie “Nicolae Iorga”, cu sprijinul Fundației Konrad Adenauer (Konrad Adenauer Stiftung) au organizat în zilele de 27 și 28 martie 2014 cea de-a patra ediție a Conferinței Naționale “Comunismul Românesc”. Comunicările au avut loc în sala de conferințe a Institutului de Istorie “Nicolae Iorga”. Proiectul, inițiat în anul 2010, și desfășurat de atunci în luna martie a fiecărui an, are drept scop prezentarea evoluției recente a cercetărilor privind comunismul românesc în context european. Ediția de anul acesta a marcat 25 de ani de la căderea regimului în Europa Centrală și de Est, și a fost dedicată evoluției cercetărilor în aceste două decenii și jumătate. Evenimentul s-a desfășurat pe parcursul a două zile, cuprinzând un număr de șase secțiuni, cu trei sau patru comunicări fiecare, fiind rezervat un timp pentru întrebări și răspunsuri la finalul fiecărei secțiuni.

Conferința a început românește, la ora 9.08, cuvântul de deschidere aparținându-i Ilenei Căzan, Director adjunct al Institutului de Istorie “Nicolae Iorga”. Gazda a lăudat mobilizarea instituțiilor implicate, care au făcut posibilă această a patra ediție prin colaborarea și dialogul între ele. Expunerea a continuat cu importanta precizare că acest proiect vizează cercetarea problemelor comunismului mai ales de către cercetătorii tineri, mai detașați și mai obiectivi. Cuvântul a fost apoi preluat de Dragoș Petrescu, Președinte al Colegiului CNSAS, care a ținut să reliefeze punctele pe care le urmărește acest eveniment: sursele folosite pentru reconstituirea trecutului, înnoirile metodologice și în fine, inovațiile profesionale. Virgiliu Țărău, Vicepreședinte al Colegiului CNSAS, a făcut noi precizări privitoare la scopul acestei inițiative, care este recuperarea poveștilor impresionante și tragice consumate în comunism, prin colaborarea dintre toate instituțiile din România care se ocupă de studierea acestui regim. A urmat Ilinca Iordache, din partea Fundației Konrad Adenauer, care a asigurat audiența de sprijinul fundației pe care o reprezintă, sprijin oferit pentru ca România să-și poată recupera trecutul.

Prima secțiune a avut ca temă *Sursele primare ale comunismului românesc. Arhivele după 25 de ani*, în poziția de moderator găsindu-se Virgiliu Țărău. Seria comunicărilor a fost deschisă de expunerea Directorului Arhivelor Naționale ale României, Ioan Drăgan, numită *Arhivele Naționale, 1989-2014. O vedere din interior*. Așa cum arată și titlul, vorbitorul și-a propus să prezinte activitatea ANR din culisele ei, pentru că o privire de ansamblu echilibrată trebuie să cuprindă această viziune